

приче – мотив зооморфне винчанске фигурине жене-мачке већ познат читаоцу из контекста документарно-фактографске романескне приче. Ако главну јунакињу најновијег романа Лауре Барне попут Мајстора у Булгаковљевом *Мајстору и Марјарији* опседа мотив мачке по њеним природним својствима иманентним сваком рођеном уметнику, он се пре-фигурацијом у феномен винчанске фигурине жене-мачке са орнаментом спирале на трбуху у *Фрау Бејли* радикално обременује универзалном културолошком и космолошком симболиком чувајући исконску тајну човековог опстојања у крилу природе и културе и једновременно је наглашавајући у свој њеној магично мистериозној суштини.

Мр Марко К. ПАОВИЦА  
Самостални истраживач  
Беч–Београд–Цибријан  
cyprian@gmx.at

## FORTUNA ALIUD COGITAT: МИША ДИМИТРИЈЕВИЋ

Миша Димитријевић, *Из расцурених усјомена*, прир. Радослав Ераковић, Градска библиотека у Новом Саду, Нови Сад 2025

Едиција „Новосадски манускрипт” Градске библиотеке у Новом Саду употпунила је крајем прошле године своју делатност, у складу са називом који носи већ четврт века, прегалаштвом уваженог универзитетског професора и историчара књижевности Радослава Ераковића, који је континуирано академској публици у претходних неколико година подизао лествицу очекивања – пажљивим одабиром аутора из књижевне прошлости који, у репрезентативном избору, постају реактуализовани и отворени за нова читања.<sup>1</sup>

Тако се пред читаоцима појавило издање под насловом *Из расцурених усјомена*, у којем су се нашла изабрана дела Мише Димитријевића (1846–1889[1890]), политичара и новинара, аутора неколико текстова књижевноисторијског значаја – први пут обједињених у једној књизи.

Издање отвара предговор приређивача под насловом „Ното faber Миша Димитријевић”, који се завршава констатовањем да је аутор „био ковач своје (зле) среће” (26), чиме се крајње дискретно алудира на политички и приватни сукоб овог публицисте са Јашом Томићем, који је проузроковао његову прерану смрт, услед чега се његово име у српској

---

<sup>1</sup> Превасходно мислимо на приређена дела Никанора Грујића (2023) и Косте Руварца (2024), као и претходно приређене скрајнуте (или мање познате) драмске и романескне текстове еминентних аутора 19. века.

култури могло сретати претежно у контексту догађаја познатог под називом „туцинданска трагедија”. Белетристички стилизован животопис Мише Димитријевића инкорпориран је у анализу прикупљене грађе, у уводном тексту приређивача. У предговору је појашњен избор текстова са предочавањем контекста који олакшава упознавање савременог читаоца са Димитријевићевом литерарном продукцијом (и ангажованошћу на друштвеном и културном пољу), а познаваоце епохе којој је припадао подсећа на рецепцијске прилике и односе међу књижевним савременицима друге половине 19. века, из чега се може закључити да је посредни издање које Димитријевићево име оживотворује са хартија и маргиналија у којима се могло пронаћи.

Након предговора, књига доноси двадесет најзначајнијих књижевнокритичких и књижевнопублицистичких текстова Мише Димитријевића – у хронолошком редоследу. Издање је употпуњено и селективном библиографијом овог аутора из које се види његова активност на плану сарадње са водећим листовима и часописима тога доба – међу којима су *Лейоџис Маџице српске*, *Јавор*, *Засјава*, *Браник* и *Позориште* – са изворним насловима текстова. Приређивачево интересовање за овог аутора протеже се кроз дводеценијски период, што појашњава његову студиозну упућеност у библиографске појединости, и ерудитно указивање на прилике у којима је Димитријевић деловао. Истичући његов углед и приписујући му статус „компетентног тумача тада актуелне литерарне продукције” (11), Радослав Ераковић врло пажљиво пред читаоце износи текстове посвећене (претежно) истакнутим именима: Младену Вучетину, Јовану Јовановићу Змају, Кости Трифковићу, Стевану Бошковићу, Лази Костићу, Бранку Радичевићу, Јовану Суботићу, Вићентију Јовановићу, Јовану Стерији Поповићу, Бранку Радичевићу, Светозару Милетићу, Сими Крстићу, Ђорђу Натошевићу, Филипу Вишњићу, Јохану Волфгангу Гетеу, Ивану Гундулићу, Петру II Петровићу Његошу, Вуку Стефановићу Караџићу, Димитрију Давидовићу, Марку Цару, Никанору Грујићу и Ђорђу Бранковићу. Наизглед калеидоскопска разноликост заправо је резултат приређивачеве намере да Мишу Димитријевића, секретара Уједињене омладине српске, блиског сарадника Светозара Милетића и потпредседника Књижевног одељења Матице српске – избором текстова – покаже у различитим аспектима литерарног деловања: као ораторски надахнутог аутора надгробних говора, књижевног и позоришног критичара и тумача (текуће) српске књижевности.

Избор отвара први публиковани текст Мише Димитријевића (изворно непотписан), чија атрибуција је утврђена према речима приређивача, захваљујући Илији Огњановићу, уреднику *Јавора* и аутору биобиблиографске белешке након Димитријевићевог убиства. Текст „Живот и смрт Младена Вучетина” представља литерарни опроштај од изненада преминулог пријатеља и песника према којем историја књижевности није

имала наклоности. Радослав Ераковић уочава да је првим текстом антиципиран привилеговани статус некролога у Димитријевићевом вишедеценијском књижевном раду, као и да он представља „драгоцену сведочаство” о читаности Б. Радичевића, Ј. Ј. Змаја и Ј. Игњатовића – чије стваралаштво је стављено у исту рецепцијску раван у истицању високих естетских мерила „покојникових читалачких афинитета” (13). У намери да се покаже Димитријевићев развој и преобраз у „занатски вештог и емоционално дистанцираног аутора надгробних беседа” (12), у избор су ушли и текстови написани поводом смрти Косте Трифковића и Ђорђа Натошевића (тачније – надгробни говори). По запажању приређивача, говор заснован на догађајима из приватног живота цењеног комедиографа има(о) је потенцијал за преобликовање у форму монодраме – са тежиштем на коначном падању заставе за посетиоце новосадског позоришта.

За наслов издања узета је синтагматска конструкција којом је био насловљен један од Димитријевићевих текстова о Бранку Радичевићу. У издање је ушао текст који је представљао Димитријевићев говор на Стражилову приликом преноса песникових посмртних остатака из Беча у свенародној свечаности (1883), а у предговору је посебно указано на Димитријевићев текст о Радичевићу – „Из растуруних успомена” (1887) – који је Ераковић и у претходним приређивачким радовима истицао као „прву клицу туцинданске трагедије”, са Светозаром Милетићем у средишту пажње, услед коментара Димитријевића као уредника *Браника* у комплексном контексту (10).

Управо као наследник Бранка Радичевића истакнут је Ј. Ј. Змај у Димитријевићевој беседи изговореној о двадесетпетогодишњици његовог књижевног рада у Матици српској (1874). Минуциозна обазривост приређивача видљива је у чињеници да је у дискретној паралели са чувеном Костићевом (анти)пригодном беседом у Змајеву част (1899) истакнута Димитријевићева „темељнија припрема за наступ”, али је у наставку предговора указано и на слабости тога текста. Међу текстовима пригодног карактера, у издање је увршен и текст настао поводом стогодишњице рођења Вука Ст. Караџића.

У улози критичара, чини се, Димитријевићеве опсервације долазе до изражаја у два изабрана текста: у приказу *Бачванских ђесама*, које је прикупио Стеван Бошковић (1880) и у оцени *Пере Сејединца* Лазе Костића (1882). Ласцивни стихови са простора Бачке који су се нашли у песмарици подстакли су, према утиску (са којим смо сагласни) Радослава Ераковића, настанак најдуховитијег чланка Мише Димитријевића, прожетог скерлићевским опаскама. Отуда не чуди што приређивач, подстакнут управо тим приказом, у препознатљивом тону, наводи: „Нажалост, акрибичне библиографске напомене Илије Огњановића [...] ускратиле су нам могућност да прибегнемо пинчоновском мистификовању пишевог идентитета, тако што бисмо читаоцима ове књиге 'дискретно’

сугерисали да је прави аутор овог приказа – Стеван Сремац” (17). Критичарска оцена *Пере Сејединца* уврштена је у избор уз објашњење да представља једну од „најкомпетентније написаних деветнаестовековних анализа Костићеве трагедије из повеснице српске” (17–18), уз коју је уврштен и Димитријевићев текст написан четири године касније о митрополиту Вићентију Јовановићу (1886), усмерен на расправу Димитрија Руварца, у којем је указано да су оновремени политички сукоби непотребно оптеретили суд о уметничкој вредности Костићеве трагедије („Каква посла историк има са појезијом”, Димитријевићево је питање на том месту, 177). Занимљиво је место на ком приређивач открива властите закључке (из ранијих година) подстакнуте Димитријевићевим напоменама за разумевање Игњатовићевог ишчитавања *Пере Сејединца*, у којем је препознат „фрагмент аутобиографске исповести друштвено маргинализованог писца, мученог спознајом да ће будућа тумачења његовог стваралаштва бити замагљена сведочанствима о негативном односу јавности према политичким ставовима које је заступао током последње деценије својег живота” (21).

Упућеност Мише Димитријевића у актуелну позоришну продукцију видљива је у приказима позоришних комада *Милош Обилић* Јована Суботића и *Смрт Свјетлана Дечанског* Јована Стерије Поповића, те према речима приређивача садрже књижевноисторијски релевантне информације о редуктованом рецепцијском потенцијалу Суботићевих и Стеријиних историјских драма. С друге стране, Димитријевићев приказ представе *Фаусџ*, у извођењу ансамбла Српског народног позоришта, отвара се ка читању и његовог приказа научне студије Петра А. Лаврова, посвећене заоставштини Петра II Петровића Његоша, будући да је значај Гетеовог текста у немачкој култури доведен у исту равн са значајем *Горског вијенца* у српској. Приређивач је уочио Димитријевићево запажање података о Ивану Гундулићу у Лавровљевом тексту, што је резултирало детаљнијим текстом о Гундулићу из пера Димитријевића, такође уврштеним у ово издање.

Избор текстова цењеног новосадског публицисте употпуњен је и текстом о зачетнику модерног српског новинарства – Димитрију Давидовићу, са „импресивним бројем података” о животу и раду, у свечаном тону, са видљивом намером учвршћивања његове репутације у више аспеката српске културе.

Као цењени познавалац литерарне заоставштине Никанора Грујића, Радослав Ераковић, чини се, с посебним задовољством у издање уврштава и Димитријевићеву светосавску беседу из 1889. године, препознајући у њој „најпроницљивију анализу статуса поезије славног пакрачког владике у историји српске књижевности” – поетску спону између Лукијана Мушицког и Бранка Радичевића (25).

У предговору су објашњени разлози уврштавања свих текстова, те је сликовито наведено да „не би требало да нас изненади то што је

борхесовски знатижељни новосадски библиофил био подједнако заинтересован за путописне реминисценције 'несташног' Марка Цара [...] и јегарске 'кронике' инспирисане животом грофа Ђорђа Бранковића" (25).

Акрибијски приступ у припреми овога издања видљив је и у указивању на грешку у натпису на надгробном споменику Мише Димитријевића у Новом Саду, а особито је од значаја ослањање на прва издања ауторових текстова – чиме је савременом читаоцу омогућено да се на тренутке нађе у улози читаоца деветнаестовековне периоде.

Као што је евидентна међусобна увреженост текстова Мише Димитријевића, услед чега читалац једног текста може бити лако усмерен и мотивисан за читање другог (и/или трећег), евидентна је увреженост и комплементарност досадашњих књижевноисторијских проучавања и приређивачких послова Радослава Ераковића, те академски профилисан читалац књиге *Из расјурених усјомена* лако може скицирати путању његовог вишедеценијског архивског и луцидно вођеног истраживачког прегалаштва које у колоплет поставља и Јакова Игњатовића, и Јована Суботића, и Никанора Грујића, и Димитрија Давидовића и – друге, који са Мишом Димитријевићем добијају нови угао посматрања. С друге стране, статус Мише Димитријевића, након Ераковићевог приређивачког подухвата, може се посматрати уз латинску изреку *Fortuna aliud cogitat* – са назнаком нових читања, која у основи садрже најважније: отргнуће од заборавља.

Др Марија И. СЛОБОДА

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима

[marija.sloboda@gmail.com](mailto:marija.sloboda@gmail.com)

## ПРЕЦИ И ПОТОМЦИ У КЊИЖЕВНОСТИ И ЖИВОТУ

Драган Лакићевић, *Мој Ђојић*, Партенон, Београд 2025

*Као што иза држава, рајова и ејоха – остијаје истио сунце,  
ишако после свих животија – остијаје ирича, једино што ваља.  
Животи који није за иричу – као да није ни истиојао.*

Књига *Мој Ђојић* већ својим насловом сугерише да је Драган Лакићевић осећао посебну блискост са овим великим ствараоцем наше књижевности, која се засигурно огледала на више поља. Упркос видљивом присном односу према стваралаштву али и лику Бранка Ђопића, аутор